

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата історичних наук, доцента Дмитра Івановича Кураса
на дисертацію Супрунчука Олега Олександровича
на тему «Органи досудового розслідування в Україні (1990-ті роки – 2022
рік): історико-правові засади становлення та розвитку», представлену
до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національної
академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 – Право**

Ступінь актуальності обраної теми. В існуванні та розвитку будь-якої держави одним з найбільших викликів є потреба забезпечення стабільності та безпеки функціонування всіх механізмів та інституцій державного управління, а разом з цим стабільності та безпеки розвитку суспільного життя. Сьогодення нашої держави проходить в умовах воєнного стану, що стрімко підвищує рівень ризиків у безпековій сфері. Розуміючи той факт, що саме правоохоронна система покликана виступати одним із ключових гарантів стабільності системи державної влади а разом з цим і самої держави як такої, у науковому дискурсі чільне місце мають обіймати ті фактори, які здатні забезпечувати коректне функціонування всієї структури правоохоронних органів. У дослідженні всієї множинності складових сучасної правоохоронної системи ключовим аспектом виступає діалектичне поєднання бачення побудови, функціонування й можливостей розвитку цієї системи з одного боку, а також здатності до виявлення, діагностування та усунення як існуючих, так і вірогідних загроз щодо її ефективної роботи – з іншого. Основою для такого комплексного підходу до аналізу стану та перспектив розвитку правоохоронної системи держави може бути історико-правове дослідження генезису як самої системи, так і тих проблем, які супроводжують процес її становлення та трансформації. Абсолютно не виключеним, а у деяких випадках і дуже корисним, є варіант дослідження на мікрорівнях, де предметом наукового пошуку стають окремі елементи правоохоронної

системи в їхній еволюції, що дозволяє суттєво конкретизувати виявлення та етимологію наявних проблем розвитку.

Беручи до уваги сьогоденні виклики, пов'язані із війною проти російських окупантів, доцільним вбачається поглиблення досліджень у царині вивчення процесів розвитку та еволюції як правоохоронної системи України в цілому, так і в аспекті становлення її окремих складових. З огляду на великий запит щодо пошуку шляхів реформування правоохоронної системи України, подібні дослідження сьогодні мають досить високий ступень об'єктивної актуальності. Розуміння витоків багатьох сьогоденних структурних та функціональних проблем правоохоронних органів нашої держави лежить саме у площині вивчення умов та факторів їхнього становлення та трансформації. Враховуючи свідомий вибір європейського вектору подальшого розвитку України ми маємо усвідомлювати ті вкорінені проблеми, яких має позбутися національна система правоохоронних органів, еволюціонуючи в бік цивілізованого світу.

В контексті даних умов розвитку й тих викликів, на які ми шукаємо відповіді, представлене дослідження є частиною того наукового пошуку, який покликаний сформулювати чітке бачення конкретних шляхів та рекомендацій щодо видозміни як інституційної складової правоохоронної системи України, так і правової основи її діяльності. Обрана автором тема, присвячена такому малодослідженому аспекту як становлення та розвиток системи органів досудового розслідування в Україні після проголошення незалежності, є безумовно важливою складовою вивчення процесів еволюції правоохоронної системи в цілому.

Оцінка наукового рівня дисертації та наукових публікацій здобувача. Дисертаційне дослідження О. О. Супрунчука виконано на належному науковому рівні та цілком відповідає вимогам, які висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Дисертація підготовлена у Національній академії внутрішніх справ у межах напряму наукових досліджень у сфері розвитку та

реформування системи правосуддя, кримінальної юстиції та правоохоронних органів України.

Дисертація О. О. Супрунчука узгоджується із Стратегією національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 року № 12-21). Робота також відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476), тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) та виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Концептуальні положення дисертаційного дослідження а також практичні рекомендації, запропоновані автором, представлені у чотирьох наукових публікаціях, розміщених у фахових наукових виданнях України. Разом з цим дані положення пройшли необхідну апробацію у ході їхнього обговорення на чотирьох міжнародних наукових конференціях. Публікації автора відображають обґрунтування отриманих в ході дослідження наукових результатів і цілком відповідають умовам врахування публікацій здобувача за темою дисертації.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Положення, висновки, пропозиції та рекомендації,

які викладені у дисертаційному дослідженні О. О. Супрунчука, отримані вперше або суттєво доповнюють та розширюють існуючі на сьогоднішній день наукові концепції, дотичні до проблематики роботи. Запропоновані автором результати дослідження характеризуються належним ступенем наукової новизни, що зумовлено актуальністю теми а також об'єктивною потребою у поглибленні реформування правоохоронної системи України, зокрема в контексті процесів євроатлантичної інтеграції та продовження умов воєнного стану.

Базовим аспектом, який формує як концептуальні основи дослідження в цілому, так і зумовлює бачення наукової новизни роботи, є комплексний історико-правовий аналіз процесів інституалізації органів досудового розслідування, які відбувалися в умовах трансформаційних змін і системи державної влади, і правоохоронної системи зокрема. Важливим у розумінні наукової новизни дослідження є вдала спроба дисертанта виокремити на основі вивчення генезису органів досудового розслідування найбільш типові проблеми правового забезпечення їхньої діяльності, розмежування повноважень між різними суб'єктами досудового розслідування а також інституційної структури правоохоронних органів, наділених функціями досудового розслідування. Разом з цим варто звернути увагу і на сформульовані на цій основі практичні рекомендації, зорієнтовані на утвердження європейських стандартів правового регулювання побудови та функціонування системи кримінальної юстиції, зокрема в умовах воєнного стану.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота О. О. Супрунчука є фактично першим комплексним історико-правовим дослідженням генезису органів досудового розслідування незалежної України, у якому реалізовано завдання виокремлення та систематизації позитивних і негативних сторін різних моделей побудови системи даних органів, які функціонували у період 1991–2022 років. Отримані у ході

дослідження результати та висновки є логічними, обґрунтованими й мають належний ступінь новизни, а рекомендації спираються на результати дослідження і є достатньо аргументованими.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Методологічний інструментарій дисертації О. О. Супрунчука зумовлений метою та завданнями роботи й становить цілісну систему загальнонаукових та спеціально-наукових методів, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дисертаційного дослідження. Зокрема застосування нормативно-правового методу дало можливість для ґрунтовного та неупередженого аналізу законодавчих актів, які регулювали діяльність органів досудового розслідування, а також виявлення змін у правовому регулюванні їхніх функцій і повноважень; використання формально-юридичного методу сприяло розумінню юридичних норм і принципів, щодо інституційної структури та функціонування органів досудового розслідування. Разом з цим наявність у методологічній базі дослідження діалектичного методу а також методів правового та логічного аналізу дозволило розглядати генезис органів досудового розслідування у його динаміці та забезпечило можливість систематизації й оцінки правових норм, які регулюють діяльність органів досудового розслідування.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичні положення, висновки, та пропозиції, сформульовані в дисертаційному дослідженні належним чином обґрунтовані й впроваджені: у правотворчій діяльності (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 10 жовтня 2025 року; лист Голови Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності С.К. Іонушаса від 26 січня 2026 року № 04-27/12-2026/16722); правозастосуванні (акти впровадження: Подільського УП ГУНП у м. Києві від 07 січня 2026 року № 1; Немишлянської окружної прокуратури м. Харкова від 02 лютого 2026 року № 1; листи Офісу Генерального прокурора від 17 лютого 2026 року № 31/4-32454-26 та Головного слідчого управління Національної поліції України

від 17 лютого 2026 року № 22689-2026); а також в освітньому процесі (акт впровадження НАВС від 02 січня 2026 року № 3-ОП); та науково-дослідній діяльності (акт впровадження НАВС від 02 січня 2026 року № 4-НД).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація складається з трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 210 сторінок.

Перший розділ дисертації присвячено історико-правовому дослідженню концептуальних засад унормування кримінального процесу а також систем організації досудового розслідування у практиці європейських держав. Разом з цим автором проводиться аналіз рівня наукової розробки проблеми становлення та розвитку органів досудового розслідування як у вітчизняній, так і закордонній історіографії. Окрема увага приділена характеристиці джерельної бази та методологічним засадам дослідження.

У *підрозділі 1.1* проведено аналіз рівня наукової розробки теми. Автором розглянуті передумови формування та розвитку інституту досудового розслідування у правоохоронних системах провідних європейських держав. Розглядаючи процеси державного розвитку на території України як складову загальноєвропейських тенденцій, окрема увага у роботі приділена порівняльному аналізу англосаксонської та романо-германської моделей кримінального процесу а також французької і німецької моделей організації досудового розслідування у контексті їхнього взаємовпливу з аналогічними аспектами розвитку правоохоронної системи на теренах України. Важливою складовою дисертаційного дослідження є здійснення аналізу вищенаведених положень на основі узагальнення та систематизації наукового доробку провідних закордонних та вітчизняних вчених, роботи яких є дотичними до вивчення правових, функціональних та організаційних основ діяльності органів досудового розслідування. На основі проведення структурного аналізу широкого спектру наукових праць, автор доходить висновку про обмежену наявність комплексних історико-правових досліджень, присвячених саме розвитку органів досудового розслідування.

У підрозділі 1.2 охарактеризовано джерельну базу та методологію дослідження. Джерельна база включає у себе архівні матеріали, нормативно-правові акти як історичного характеру, так і такі, що є чинними на сьогоднішній день, міжнародні нормативно-правові документи, де окрема увага приділяється практиці Європейського суду з прав людини, а також наукові публікації з досліджуваної проблематики.

Другий розділ дисертації присвячено історико-правовому дослідженню засад становлення та розвитку органів досудового розслідування в Україні у період від прийняття Декларації про державний суверенітет України й до 2014 року. Тут на чільне місце автор виносить аналіз процесів трансформації радянської моделі організації слідства відповідно до нових державо- та правотворчих процесів, пов'язаних із становленням незалежної України.

Підрозділ 2.1 хронологічно охоплює період липня 1990 р. – серпня 1991 років. Тут автор характеризує політико-правові зміни, які зумовили початок видозміни радянської моделі організації досудового розслідування. Основна увага приділена аналізу нормативно-правової бази а також організаційних та функціональних засад діяльності слідчих органів в останній період існування радянської правоохоронної системи, виходячи із наявності слідчих функцій у різних правоохоронних структур таких як прокуратура, органи внутрішніх справ та органи державної безпеки. Разом з цим акцент зроблений на дискусіях щодо створення єдиного позавідомчого слідчого органу, що поклато початок формування нового підходу до розуміння структури й функцій органів досудового розслідування. Тут же автором висвітлюється початок процесу трансформації правоохоронних органів після проголошення незалежності України.

У підрозділі 2.2 досліджуються основні напрями трансформації моделі правоохоронної системи України у 1991–1996 роках. Автор аналізує витоки системної кризи правоохоронних органів в Україні виходячи із політичного, правового та організаційно-структурного спадку радянського часу а також робить спробу визначити її пролонговані наслідки. Водночас у роботі

окреслено й основні тенденції становлення національної моделі правоохоронних органів, зокрема й органів досудового розслідування. Розглянуто законодавчі зміни, спрямовані на реформування органів досудового розслідування, зокрема прийняття Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про Службу безпеки України», а також реалізацію Концепції судово-правової реформи 1992 року. Показано роль досудового розслідування у забезпеченні боротьби зі злочинністю в умовах зростання криміногенної ситуації на початку 1990-х років.

У підрозділі 2.3 досліджується вплив законодавчих змін на діяльність органів досудового розслідування в Україні у період 1996–2014 років. Показано, що прийняття Конституції України 1996 року стало важливим етапом формування правової основи діяльності правоохоронних органів. Водночас робиться акцент і на певній недосконалості процесів реформування, що проявлялося у наявності цілої низки суперечностей між конституційними нормами та галузевим законодавством. Прикладом тут може слугувати збереження за прокуратурою функції досудового слідства, закріплене у Перехідних положеннях Конституції.

Разом з цим у підрозділі аналізуються законодавчі та інституційні зміни у сфері досудового розслідування, зокрема спроби створення Національного бюро розслідувань, формування податкової міліції як органу досудового слідства, а також запровадження судового контролю на стадії досудового розслідування у межах судової реформи початку 2000-х років. Окрема увага приділена дискусіям щодо необхідності позбавлення прокуратури функції досудового слідства відповідно до європейської практики.

Значну роль у реформуванні кримінальної юстиції відіграло прийняття Концепції реформування кримінальної юстиції 2008 року та Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, який застосував нову модель кримінального провадження, принцип автоматичного початку розслідування через Єдиний реєстр досудових розслідувань, чіткі правила підслідності та поступове вилучення слідчих функцій із системи прокуратури.

Третій розділ присвячений аналізу правових засад та організаційних основ діяльності органів досудового розслідування в Україні в умовах реформування правоохоронної системи у 2014–2022 роках. Тут розглядаються законодавчі та інституційні зміни, пов’язані з модернізацією кримінальної юстиції, створенням нових правоохоронних органів, перерозподілом їхніх повноважень і підслідності, а також адаптацією системи досудового розслідування до європейських стандартів та сучасних викликів.

У *підрозділі 3.1* досліджуються основні законодавчі реформи та організаційні зміни у системі органів досудового розслідування у 2014–2021 роках. Проаналізовано реформу прокуратури та вилучення з її компетенції функції досудового розслідування, створення Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань і Бюро економічної безпеки, а також трансформацію слідчих підрозділів органів внутрішніх справ після утворення Національної поліції. Окрему увагу приділено проблемам визначення підслідності, взаємодії між правоохоронними органами та спробам запровадження слідчих підрозділів у пенітенціарній системі а також дискусіям щодо реформування Служби безпеки України. Показано вплив цих змін на організацію досудового розслідування та формування нової інституційної моделі правоохоронної системи України.

Підрозділ 3.2 присвячений аналізу особливостей правового регулювання діяльності органів досудового розслідування в умовах російської агресії проти України у 2014–2022 роках. У ньому розглянуто законодавчі зміни, пов’язані із запровадженням особливого режиму досудового розслідування під час проведення антитерористичної операції та в умовах воєнного стану, зокрема положення розділу IX-1 КПК України. Проаналізовано проблеми здійснення досудового розслідування у прифронтовій зоні, труднощі фіксації та розслідування воєнних злочинів, а також питання дотримання міжнародних стандартів ефективного розслідування. Окрему увагу приділено недолікам правового регулювання строків досудового розслідування та порядку початку

кримінального провадження в умовах воєнного стану, а також запропоновано напрями їх удосконалення.

Підрозділ 3.3 присвячений дослідженню правового статусу слідчого та дізнавача в умовах реформування кримінального процесуального законодавства. У ньому розглянуто історичний розвиток інституту дізнання, особливості процесуального статусу дізнавача та його співвідношення зі статусом слідчого. Проаналізовано законодавчі зміни, пов'язані із запровадженням інституту кримінальних проступків та дізнання як спрощеної форми досудового розслідування. Окрему увагу приділено повноваженням дізнавача, його процесуальній самостійності, порядку організації діяльності підрозділів дізнання та проблемам правового регулювання їхньої діяльності в сучасних умовах.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Супрунчука Олега Олександровича на тему «Органи досудового розслідування в Україні (1990-ті роки – 2022 рік): історико-правові засади становлення та розвитку» є можливими для застосування у нормотворчій діяльності в сфері регулювання повноважень суб'єктів досудового розслідування; освітній діяльності у галузі викладання навчальних дисциплін теорії та історії права а також кримінально-правового й кримінально-процесуального спрямування; у тематиці науково-дослідної роботи, дотичної до предмета дослідження.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Супрунчука Олега Олександровича варто звернути увагу і на деякі аспекти, які мають дискусійний характер або потребують додаткової аргументації під час захисту.

1. Доцільно було би замислитися над більш глибоким аналізом співвідношення між структурними змінами у системі органів досудового слідства та процесами трансформації моделі правової системи держави. Це

може проявлятися на прикладі конституційного процесу, коли незавершеність або видозміни конституційно-правової моделі державного ладу істотно впливали на правовий статус і повноваження правоохоронних органів в цілому а також на статус та повноваження суб'єктів досудового розслідування. Також важливим етапом в еволюції правового статусу, функціоналу й процесуальних засад діяльності органів досудового слідства стало прийняття у 2012 році нового Кримінально-процесуального кодексу, на чому автор цілком слушно робить наголос (с.с. 92-96, 109-111, 114-115 та інші). Тому доцільним було би залучення до дослідження даної проблематики більш широкого кола нормативно-правових актів, здатних деталізовано проілюструвати процес трансформації функцій та повноважень органів досудового слідства.

2. Беручи до уваги євроінтеграційні процеси з одного боку а також продовження воєнних дій та режиму воєнного стану з іншого, доцільним було би звернути увагу на більш широке застосування у роботі рішень Європейського суду з прав людини. Зокрема особливо актуальним це буде для розгляду проблем, поставлених у п.п. 3.1 і 3.2 розділу III, де мова йдеться про роботу органів досудового розслідування за умов воєнного стану. Також, враховуючи розгляд проблеми у пролонгованій площині цілком виправданим вбачається аналіз правових та функціональних аспектів здійснення досудового розслідування на звільнених територіях, у тому числі із урахуванням практики ЄСПЛ.

Викладені зауваження та пропозиції мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, не знижуючи загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та слугують підґрунтям для фахової наукової дискусії під час публічного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження О. О. Супрунчука є оригінальною й самостійно виконаною роботою. У процесі вивчення дисертації та опрацювання наукових публікацій автора фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Супрунчука Олега Олександровича на тему «Органи досудового розслідування в Україні (1990-ті роки – 2022 рік): історико-правові засади становлення та розвитку», подане на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. За актуальністю теми, ступенем наукової новизни, теоретичною обґрунтованістю положень і висновків, науковою та практичною значущістю отриманих результатів дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Автор дисертації – Супрунчук Олег Олександрович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

професор кафедри теорії, історії та
філософії права ІННШ НАВС
кандидат історичних наук, доцент

Дмитро КУРАС

